

Перша коханка

Едмон і Жюль Гонкури

Оповідання

Переклад: Олена Пономарева

Гаага, квітень 1845 року Ну ось я й влаштувалася тут, моя люба. В мене дуже гарненька квартира, що виходить вікнами на Ринкову площу. Спальня обклеєна рожевими шпалерами; маю бамбукову жардиньерку з тюльпанами, що, мабуть, страшенно дорого коштують; на вікні — малесенька китайська клітка, яку ми з вами придбали в Гаврі, а в ній блакитні й червонясті пташки. Ось ви й знаєте все про моє гніздечко. Тутешня публіка дуже цікавиться мною. Я поливаю тюльпани. Живу досить скромно. Так краще. Коли б ви були тут зі мною, моя кралечко, то я, думаю, й зовсім не жалкували б за Парижем.

Скажіть Елізі, що зараз нічим зарадити їй не можу; я була досить серйозно хвора, а догляд тут коштує дорого. Одне слово, я на міліні. Нехай вона почекає. Маю гарні сукні, та продати їх не можу, оскільки вони потрібні мені для театру; ще є браслет, з яким я ніколи не розлучаюсь і якого не торкнулася б, навіть щоб прогостувати рідну матір. Зрозумійте, моя люба, це не тому, що в мене немає серця; просто вкрай скрутно з грошми, повірте. Як ся мають Едгар та Леон? Що нового в Парижі? Мені таки зовсім нічого вам сказати. Пишу вам тільки для того, щоб одержати відповідь. До побачення, мила Луїзо. Обіймаю вас, як і колись.

Матільда

Діжон, грудень 1846 року

Нарешті, люба Луїзо, ваш такий милий і довгий лист. Я була приємно здивована й утішена. Лист наздогнав мене в Діжоні, оскільки я зв'язана з театром, — ви ж знаєте, я маю залишитися тут на всю зиму. Ми з вами так довго не спілкувалися і стільки приємних речей мені трапилося відтоді, що я спокійнісінько могла б надіслати вам такий собі in-octavo моїх вражень за цих вісім місяців. Так от, найперше, що я хочу вам сказати: в Гаазі я була невимовно щаслива; цей похмурий, необласканий сонячним промінням край увібрав усі мої найдорожчі спогади й палкі захоплення; їхала я звідти зневірена, вкрай засмучена, залишаючи назавжди кохання й справжнє щастя, які я тільки могла мати на цьому світі. Поясню все потім; мені захотілося, не гаючись, відповісти вам, подякувати за те, що згадали про мене, сказати, яка я рада вашому листові й тому, що знову розшукала вас.

Я вельми задоволена, що ви порвали з Теодором. Насамперед, яке бридке ім'я! А потім, він, напевне, кохає так само, як його приятель Едуард, що знаходить собі любасок десь під кав'ярнею, де він обідає. Густав і досі пише вірші? Славний хлопець. Правда, занудливий, як ті альбоми, що в них дівчата знічев'я дають писати вірші своїм кавалерам. Каміль геть розорився? Цього слід було чекати. Треба ж мати надто багато дядечків, аби щотри роки діставати спадщину. Пам'ятаю, як ми обідали в павільйоні

Генріха IV після отого балу в Опері, а він хотів припалити сигару від ліхтаря, пригадуєте?

Чому б вам не спробувати себе в театрі? То було б найкраще. Це небуденне, жваве життя, сповнене несподіваних, хвилюючих дрібниць, званих вечер, коли щастить нарешті попоїсти. Тут, у театрі, саме бракує жінок, причому не вимагають ні таланту, ні навичок; трохи принадності, трохи краси — ось і все. Якби ви схотіли, ми могли б виступати разом. Щось чи, може, хтось тримає вас у Парижі?.. Ще стільки треба вам сказати, але на мене чекає кореспондент. Тож я з вами прощаюся. Цілую.

Матільда.

Діжон, січень 1847 року

Учора підписала свій повторний ангажемент. І тому, знаючи, як ви вболіваєте за мене, поспішаю, моя любя, поділитися з вами цією доброю новиною. Справу довелося мати з напівзакоханим директором, тож я могла ставити свої умови. Оскільки в театрі я не перший день і знаю, що в цих добродіїв на думці, то я гарненько все зважила. Гратиму тільки тричі на тиждень, до того ж — двотижнева відпустка, яку зможу брати будь-коли. Уявляєте, любонько, я здобуваю успіх, а другого дня на два тижні зникаю.

Та повернімося до нашої попередньої розмови: чому б вам не піти в театр? Ваша ідея з консерваторією — просто дитяча забаганка; туди дуже важко потрапити, а потім, того, що ви зароблятимете, вистачатиме хіба на букетики фіалок. Театр — це чудово! Якщо вам на роду написано мати успіх, то ви знайдете його лише тут. Знаєте, коли ви ще й маєте талант, то це вже неабияка розкіш, бо талант — це останнє, чого тут вимагають. Досить мати гарні ноги й блискучі очі, і директор та публіка будуть задоволені. У вас усе це є, навіть більше — ви співачка, маєте чарівний голос. Приїздіть, я допоможу вам вступити до театру. Директор, можна сказати, у мене в руках. Не бійтеся дебюту — не такий страшний чорт, як його малюють. Це один із тих небагатьох випадків у житті, коли роздумувати треба після того, як воно вже сталося. До публіки ви потроху звикнете — людина, рідна моя, до всього звикає. Зрозумійте, що мої поради та вмовляння не додадуть вам сміливості, коли її у вас бракує. Це ви самі відчуєте, просто особливий фізичний стан. Не переживайте; коли щось стається вперше, хвилюється кожне з нас. Дебют — завжди збентеженість і емоції. Щодо публіки, особливо провінційної, то вона й на гадці не має прискіпуватися до гарненької дівчини, котра ніяковіє від того, що на неї дивляться, аж червоніє під своїм гримом. Але ви не хочете залишати Париж, учепилися в свого Проспера. Отож усі ці розмови марні.

Передаю вам листа для пана ..., вул ...; попросіть, щоб допоміг вам. Йому буде приємно прийняти вас. Знаєте вулицю ..., № 9, якщо не помиляюся? Від Монмартру це сьомий чи восьмий будинок праворуч, на дверях у нього ще висіли дагеротипи. Спитаєте пана Це Милій хлопець, ми з ним два роки були коханцями. Він пише п'єси для театру. Його ставлять. Він щиро кохав мене і не був зарозумілий. Іноді я робила йому боляче — щоб він не забував мене. Сповістіть його, щоб зайшов по лист від Матільди. Він прийде, я певна. Подумайте про театр.

Матільда

Діжон, березень 1847 року

Уже два тижні, як я з дня на день збираюся написати вам, любя Луїзо, довгого листа, багатослівного й лінкуватого водночас, щось на зразок отих безладних, плутаних розмов, які з нічого виникають і так само нічим завершуються. Весь той час, що минув після вашого останнього листа, я була страшенно заклопотана; такого ще ніколи зі мною не траплялося — я просто божеволіла від роботи. Дійшло до того, що замість мене грала друга коханка! Дівчинко моя, хіба може публіка своїми вигуками "браво" відшкодувати нашу втому? Ви навіть не уявляєте, до якої міри театр вибагливий і примхливий. Він поглинає все ваше життя, але, як коханець, інколи мусить усе-таки вдовольняти вас, щоб його терпіли далі. Нарешті знайшла вільну хвилинку, можу трохи перепочити, ото ж лину до вас. Бачите, я завжди була егоїсткою. Ну що ж, це дуже тонка річ — уміти вибирати собі вади та жертви.

мила ви моя, ваш лист такий сумний і бентежний, ви хотіли приховати свої страждання, та я їх зрозуміла. На превеликий жаль, нічим допомогти в цьому не можу. Лише одне може втішити вас, та мені й самій його бракує. Не сумнівайтеся в моїй добрій волі й щирих намірах щодо вас. Повірте в моє безсилля.

Цими днями я зіграла Женні Верпре в п'єсі "Мадам Пеншон". Мене разом з двома іншими акторами викликали кілька разів. Уперше після Гааги я так блискуче виступала перед публікою. І що б ви думали? Жодної ознаки вдоволеного самолюбства, яке зворушило б мені серце. Бо оте серце й оте самолюбство такі виснажені, що їх уже ніщо не розчулить. Коли я не зверхня, то байдужа. Жоден успіх, бачте, хоч би який він був, не вартий страждань, утоми, фізичних і душевних сил, які ми витрачаємо задля нього. Бажане завжди більше від дійсного. Тому я, зрозумівши нарешті цю істину, вже ні за чим не женуся в цьому шаленому світі. Коли якісь речі, що їх ваблять чуттєві й чутливі глибини моєї душі, у мене під рукою, то я спокійнісінько беру їх і якнайшвидше споживаю, аби позбутися тих швидкоплинних бажань, що виникають у мене. Якщо, навпаки, це щось далеке й недосяжне, я звертаюся до власних спогадів і віднаходжу втіху та враження, яких уже ніколи не зазнаю і які все-таки не варті моїх мрій... Хіба що одну пору й одне кохання я воліла б забути назавжди!.. Мчати назустріч долі? Навіщо, коли я зручно вместилася в своїй байдужості, як у театральному Кріслі, щоб спостерігати життя.

Добре знаю: все, що я кажу, моя любя,— зовсім не для вас. Ваші мрії недоторкано-блакитні, як барвінок уранці, коли він тільки розкриває свої пелюстки; вам іще доведеться прочитати поему "Кохання і злидні", тож не варто поки що лякатися її останнього розділу "Злидні", ото й усе. Знаєте, мене кохали, обожнювали, пестили й прощали, як не кохали й не прощали, мабуть, Манон Леско. Я спочивала на юних серцях, сильних і мужніх, що билися тільки заради мене, торкалася грудей, які тремтіли від сп'яніння й кохання, дужих рук, розпростертих для обіймів, завжди здійснених і напружених, щоб підтримати мене, завжди ладних захистити мене, і коли мої вуста не розтанули в нестямі поцілунків, то тільки тому, що саме для цього їх створив Бог. П'ять років такого розкішного, випещеного життя, всипаного блискітками,

оповитого мереживами й оксамитами, просякненого парфумами й сонцем... Але це життя неспинно збігало. І ось одного дня я зосталася сама, зовсім сама! Пташенята, що так солодко витьохкували біля прозорих завісок мого алькова, всі вони відлітали одне за одним, полишаючи мені чимало спогадів і не менше боргів... Усі ті, що так щиро кохали мене, що любили в мені тріумф власної молодості, пили з моїх уст щедрий хміль снаги, волі й насолоди, всі вони скорилися невблаганній логіці життя, влилися в холодний потік буденних справ. Цей одружився. Той "улаштувався". Інший — чарівне й звабливе хлоп'я — відгодовує тепер худобу, не знаю вже де. Одне слово, кожен тягнувся за своїми амбіціями, химерами, інтересами, полишаючи за собою майже без жалю — о невдячні! — тепле гніздечко, напахчене й сяйливе від їхнього справжнього, їхнього щасливого, вільного кохання!.. А я, що лишилося від усього цього мені? Спустошене серце, постаріле від розлук та нескінченних розчарувань; зневіра в коханні; непевне життя, кинуте напризволяще серед голоду й хвороб! Нічого більше для мене не існує, і в серці моєму нічого не залишилося — ось вінець найпрекрасніших й найщасливіших кохань, які тільки можливі в цьому світі. Якщо моя доля послужить вам уроком — тим краще! Та навряд. Якби ви послушалися мене, то покинули б свій Париж, свого Проспера й підписали б ангажемент десь у провінції. Повчилися б на цій сцені, і з тої науки була б користь. За два-три роки надобули б трохи досвіду й потрібних навичок. У доброму стані повернулися б до Парижа, і ваше матеріальне життя було б більш-менш забезпечене.

Матільда

Діжон, вересень 1847 року

Дорога моя, люба, невже ви подумали, що я кинула вас? Правда ж, ні? Адже в нас із вами не якесь там поверхове знайомство, коли вже саме мовчання неодмінно свідчить про зраду. Ви надто добре знаєте мене, щоб сумніватися через лінощі мого пера. Я покладаюся на мудрість вашого серця, яке не засудить надаремне і, незважаючи на моє негідне мовчання, вірить у щирю мою прихильність; подумки я завжди з вами. Надто чарівними спогадами сплетена моя й ваша пам'ять, щоб я могла вас забути.

І коли жодна моя звісточка не полинула до вас, лялечко, виною тому ота безпідставна нудьга зневіреного духу, всілякі прикрощі, нікчемні дрібниці, що їх навіть важко описати, але вони отруюють думки й життя. По-перше, я була завантажена репетиціями та читанням п'єс. Потім у мене трапилося не те що кохання, а така собі бурхливо-скороминуща пригода, як висловлюються добродії романтики. Один розважливий батечко здумався рятувати свого очманілого від жаги й кохання сина, що його душа і все життя були віддані на поталу жахливій сирені — такої ж бо слави я зажила в Діжоні, — та й вирвав його з палких обіймів вашої безталанної Матільди; правда, обійми вже не ті, що були раніше. Ця історія забрала в мене чимало часу й завдала мені клопоту. Мій закоханий — мушу сказати, єдиний на всю округу хлопець, вартий уваги, — з розпачу аж захворів. Родина примусила його дати слово честі, що між нами все скінчене назавжди. І що б ви думали, він дотримує слова! Це жах, я не

знаходжу собі місця! Бідолаха щовечора приходять до театру, дивиться на сцену й ніби поїдає мене очима; а потім тиняється навколо моєї вбиральні — його тягне, як метелика на полум'я свічки. Всі молодики в Діжоні, дурні плітку ваті виродки, вражені цією подією, їхня гарячкова цікавість не обминає жодної фази цього бліденького провінційного роману; справа навіть доходить до того, що вони б'ються об заклад. І уявіть собі посеред цієї метушні мій величний спокій. Та це лише маска. За нею клекоче гнів на батька й гіркий жаль до сина — плоди враженого самолюбства й жіночої впертості. Погодьтеся, досить важко залишатися витонченою, коли тебе рвуть на шматки.

А як ся маєте ви, янголятко? Чи даєте собі раду з отими блаженними нікчемами, які думають, що мають право вас кохати та ще й намагаються це продемонструвати? Недолуге й жалюгідне покоління! Цих недорозвинених юнаків ніби щойно відлучили від грудей. З такою нікчемністю — така пиха! Крихкотілі, мов балерини, й недоумкуваті, як візники. Правда, двох талантів у них не відбереш: обтирати рота, наче вони напилися мадери, а потім чвалати так, ніби тільки що злізли з коня. Ох, ці сміховинні кавалери з їхніми дешевими вадами, хвастощами, браком розуму й грошей, здатні розчулити весь світ, а заодно й нас своїми намаганнями видаватися багатими! Вони скрушно видобувають з гамана гроші, щоб задовольнити примхи коханки; вони існують коштом маленьких ніжностей та непомірного боягузтва! Закохані в першу-ліпшу жінку, захмелілі від ковтка вина, зморені однією безсонною ніччю, стомлені, слабкі, виснажені! Вони з усіх сил пнуться, щоб поставити луїдор на коня свого приятеля; вони курять сигари, вистромившись із карети, взятої напрокат, як із своєї власної, а на маскарадні бали ходять разом зі своїми татусями.

До побачення, моя люба. Цілую ваші чудові очі, що, сподіваюсь, не дивитимуться мені вслід суворо й осудливо. Ох, якби я була з вами, я й не думала б непокоїтись. Та на відстані будь-які запевняння марні. До побачення. Цілую міцно.

Матільда

Марсель, грудень 1847 року

Ви б упали зо сміху, люба Луїзо, коли б побачили, як оце я пишу вам на краєчку туалетного столика, серед помад та гребінців. Я у своїй вбиральні. Зараз іде дія, в якій я на сцену не виходжу; чорнильницю я поставила поряд з рум'янами, а замість табуретки в мене коробка з-під капелюшка. Костюмерка спить. Маю з півгодини часу, доки пролунає дзвоник у фойє. Тож давайте поговоримо.

Наступної неділі марсельська публіка вирішуватиме долю акторів — відсилати їх чи прийняти. Вечір, з усього видно, буде грозовий. Тут, як і в решті провінційних міст, що претендують на схожість із Парижем, видаватися дивакуватим і нерозважливим — це, бачите, доказ тонкого смаку і справжньої вибагливості. До того ж місцеві юнаки й офіцери, що анітрохи не ладять між собою, на сцені оцінюють швидше жінку, ніж актрису, і часто використовують театральні інтриги з метою помститися суперникові або вирішити інші амурні справи. Щодо мене, то я маю репутацію розсудливої жінки, і це таки шкодить у спілкуванні з комерсантами, бо тільки вони тут мають прийнятне

фінансове становище. Для них я — втілення жорстокої чарівності, шкідливої принади, звабливий блукаючий вогник, у гонитві за яким, однак, не зайве остерігатися, бо він заводить у хаші й безодню. Вечорами на набережній усі ці поважні багатії, чекаючи завозу бавовни й індиго, оточують мене, дивляться, пороззявлявши роти, й слухають, що я їм кажу. Декотрі насмілюються провести мене аж до дверей, та ввійти в лігвище вовчиці — зась! На чолі. мого товариства один морський офіцер, в якого ви, певно, закохалися б: милий відчайдушний хлопчик, веселий і жвавий, приятель моїх друзів, закоханий у мене до нестями, цебто по— справжньому. Він таки щось утне цієї неділі, мені аж страшно. Уже вчора — а в мене було дві ролі в спектаклі — у місті ходили чутки, нібито якісь молодики змовилися вчинити акторам капость. Мій офіцер іде до театру, при повному параді, збоку шпага, стає посеред зали, двоє його товаришів обабіч, влаштовує скандал, і перед тим як має піднятися завіса, клянеться всіма святими, що той, хто посміє освистати перлину театру пані Матільду, прилюдно дістане ляпаса. Прийняли мене чудово. Правда, костюми були від Бабена, отож учора я мала дуже гарне вбрання. А в неділю ми дізнаємося про їхнє рішення. Моє серце не змінилося: повне спогадів про Альфонса, і для нових почуттів у ньому немає місця! В мене й досі немає коханця, я його заведу хіба що з корисливих міркувань. Це низько, але це так!

А як там ви, мила дитино? Чи є зміни в гаманці або, може, в серці? Чи пощастило знайти тепленьке містечко? Повірте, майже в усіх чоловіків узагалі одне лише достоїнство: це та користь, яку з них можна мати. Ви й досі думаете про Октава? Ну, цей принаймні не зрадить — він добрий серцем і віддає свою любов "за обставин, як пом'якшують провину".

Коли б ви могли прислати мені кілька звуків, що злітають з неперевершено— го смичка скрипаля Мюзара! Це нагадало б мені про дні блискучих перемог, запальних розваг, чарівної насолоди; я не шкодую, що прожила ті дні саме так, як не шкодую й про те, що не житиму так уже ніколи. Скоро мій вихід. Прощавайте, любіть мене.

Матільда

Марсель, грудень 1847 року

Не можу залишити вас наодинці зі смутком, моя бідолашна подружко. Коли б ви були щаслива, весела, то я була б не така запопадлива. Та ви пригнічені, ви під тягарем турбот, тож я маю бути з вами.

Ой леле, як я розумію ваше становище! Я знаю це з власного досвіду — всі оті прикрощі й найнезбагненніший біль. І мене не обминула така доля. Я також терпіла щоденну скруту, безпросвітні злидні, потамовану тривогу й непевність у завтрашньому дні, щоб зберегти кохання, в яке вірило моє нерозважне серце і яке переймало у моєї фантазії та в моїх марень оті найпринадніші чари й найвитонченіші форми. Кохання покинуло мене, а злидні залишились. Та це було корисне розчарування — я збагнула, які чоловіки егоїстичні і які вони неспроможні. І тепер уже не повторяться щасливі сп'яніння на мансарді — я вже ніколи не відмовлюся від діаманта заради зірки! І не носитиму цнотливих ситцевих суконь, не нехтуватиму шовковими панчохами!

Звичайно, я не маю на увазі Альфонса: його кохання було єдиною моєю реальністю, п'янкою, щирою, божественною, без тіні розпачу; ніщо не змушувало мене розмірковувати, ніщо не гасило моєї ніжності. Кожна жінка, хоч би якою розбещеною її зробило життя, має у найпотаємнішому куточку свого серця одне ім'я, один спомин, одну мрію, одну віру. Це святі й благословенні речі, що живуть у ній. Так хвиля ховає в морській глибині перлини! Нехай вона береже їх від бруду й ганебних зазіхань свого безпутного, проклятого життя! До них звертається вона в хвилини задуми й духовного переродження; це мов релігія для її свідомості, позбавленої віри й честі!.. Усім цим для мене є Альфонс. Він існує ніби поза моїм життям, поза крижаною байдужістю, нещадною зневагою до всього того, що пов'язане з коханням і коханцями... А тепер повернімося до нас із вами. Я маю до вас, люба дитино, найкращі почуття. Як би мені хотілося це довести! Але я безсила щось зробити.

Перед лицем пристрасті усякий, навіть найпрозорливіший розум пасує. Я не хочу вичитувати вам, як ментор, і намагатися остудити любовний шал, яким наповнене зараз усе ваше єство. Марна справа — знаю це наперед. Що вдієш! Тільки час гоїть рани кохання. Та доводиться довго страждати, поки настане те зцілення. Ілюзії вмирають одна за одною і так повільно, що коли серце визволиться від них, то ти вже зовсім стара. Це звільнення приходить не зразу. Але з дня на день, вірте, все йде на краще. З години на годину. І не сумнівайтеся в цьому, ви йдете до мене.

Та хоч би що ми робили, а минуле завжди повертається до нас. Днями в одному поганенькому водевілі, де я грала,— вже й не пам'ятаю в якому,— був куплет, схожий на оту журливу мелодію, що так йому подобалася. Він наспівував її, коли був у доброму настрої. Чомусь пригадалося, як одного разу поблизу Гааги ми вдвох пили пиво... Садок, обсаджений акаціями!.. Мої коліна торкалися його колін... Жодне слово не злетіло тоді з наших вуст. По дорозі він нарвав мені величезного букета якихось миршавих квітів; я несла їх в оберемку... Настала ніч, і ми пішли назад полями, навпростець. Там були рівчачки з водою. Він подавав руку, щоб допомогти мені перестрибнути; кожний рівчачок — це була ціла історія! Я замочила черевики, а він сміявся з мене.

Та, в ім'я нашої дружби, не кажіть Амадееві про те, що я вам розповіла. Коли він заговорить про це сам — хай! Але не починайте розмову першою. Альфонс тепер одружений, і я не хочу, щоб його друг мав мене за таку, що може скомпрометувати, вплітаючи його ім'я в пасторалі, а історію нашого кохання — в рондо, які я що є сили виспівувала на всіх перехрестях. Покладаюся на вас.

Матільда

Марсель, грудень 1847 року

Як тільки одержите цього листа, моя мила, сходіть до Бетмона — це на розі вулиці Луї-ле-Гран — і довідайтеся, чому він не прислав червоних панчіх. Вони мені конче потрібні наступної середи.

Пишу вам украй засмучена. Мого морського офіцера позавчора вбив якийсь місцевий молодик. Ця історія набрала розголосу, так що на мене дивляться, мов на

прояву.

Отож я прошу вас про панчохи. Наступного тижня вони мені просто необхідні. Не розумію, чому сталася ця затримка. Кур'єрові я заплатила.

Щиро ваша

Матільда

Марсель, січень 1848 року

Що ви хочете, люба Луїзо, життя — це глумлива й згубна штука, і треба бути надто зіпсованою людиною, щоб не зважати на зрадливість долі, або ж надто по-філософському зневажливою, щоб її, долю, опанувати. Сильні й гордовиті уми часто збиваються на манівці; як же ми, бідолашні жінки, з нашим тонким і тремтливим розумом, полохливим і слабким серцем, можемо вести переможну боротьбу, демонструючи незмінну мужність і покірливість долі, сповнену величі й відваги?

Воістину, ваші прикросі — несправедливість Провидіння, брак смаку долі; і коли б я була на їхньому місці, то вам залишилося б тільки хотіти клаптик темного неба на обрії вашого життя, щоб перетворити той клаптик на безкраю блакить. На жаль, я не Провидіння і не доля. Все, що я можу,— це проповідувати досить нище вчення. Не про величну й горду свідомість, що, не знаходячи виходу на цьому світі, здатна перенести невизнані чесноти й марні кривди на вищі щаблі. Це всього лише прозаїчний епікуреїзм і моральне забуття.

Та забутися я вже не можу. Після стількох випитих келихів, наповнених мріями й оманами життя, в моєї уяви така міцна голова, що захмеліти вона вже не здатна. А щодо моїх почуттів... Ви ж знаєте, яким шанобливим мовчанням я оберігаю вмерлих...

Що вам сказати? Протистояти бурхливому потокові життя — самовпевнена дурість; пливати за течією — боягузтво. Що діяти? Вперед, моя бідолашна дитино, як приречені на смерть, що з ласки безжального вироку скрізь навколо себе знаходять матеріальне здійснення своїх останніх, передсмертних бажань! Отак і ми — приречені людським пересудом на всілякі тортури, попросімо в життя свого шматка смаженого курчати й склянку бордо.

Ваша кімната готова. Чекаю на вас.

Матільда

Переклад: Олена Пономарева